

מעולפת ספירים

במשנתו של הבעש"ט הק'

אמונת היחוד - עולם, שנה, נפש

בו. ב. הקב"ה הוא אחד יחיד ומיוחד, אחדות כזו שאין אחרת כמוה, וכלשון הרמב"ם הנ"ל. ג. מן האחדות לא יכולה לצאת ריבוי.

למרות שביישובה של שאלה סבוכה זו, נאמרו גישות רבות,^א אנו נתמקד ביישובו של רבינו הבעל שם טוב זיע"א,^ב וכפי הנראה גם ממשנתו של הרה"ק מאיז'ביצא זי"ע.^ג

רבינו הבעל שם טוב זיע"א, כפי הנראה, שולל לגמרי את מצאיאת הריבוי, הוא מרוקן לגמרי את העולם שלנו מכל משמעות עצמית, וטוען כי הריבוי הנראה לעינינו אינו אלא אשליה, דמיון ואחיות עיניים.^ד ולא רק המציאות

"שמע ישראל הוי"ה אלוקינו הוי"ה אחד"

על סמך פסוק זה פוסק הרמב"ם בספרו 'משנה תורה': "אלוה זה אחד הוא ואינו שנים ולא יתר על שנים, אלא אחד, שאין כיחודו אחד מן האחדים הנמצאים בעולם, לא אחד כמין שהוא כולל אחדים הרבה, ולא אחד כגוף שהוא נחלק למחלקות ולקצוות, אלא יחוד שאין יחוד אחר כמונו בעולם".^א

אחת השאלות העיקריות שעסקו בה הקדמונים, הראשונים והמקובלים, היא שאלת יציאת הריבוי מתוך האחדות,^ב המתעוררת בעקבות צירופן של שלוש הנחות: א. הקב"ה הוא הבורא של כל העולם, על כל ריבוי הפרטים הניכר

^א דברים ו ד.

^ב הל' יסודי התורה פ"א ה"ז.

^ג וראה בפירוש דברים נחמדים על הרמב"ם שם.

^ד וראה מש"כ בספה"ק **שפת אמת** (פר במדב) וז"ל: "במדרש והיה מספר בני ישראל כחול כו' אשר לא כו' יספר כו' כה יהי זרע כו' צא מאצטגנינות של כו' ע"ש כל דברי המדרש. וכלל הדברים כי הברכה והריבוי הוא ע"י הביטול למקור ושוש האחדות. **דהנה החוקרים הקשו איך יבוא הריבוי מן האחד המיוחד. והתירוץ כי הש"ת כל יכול. וכן עשה הקדוש ברוך הוא להיות בא הריבוי ע"י הביטול להאחדות. להראות כי אף שיש מיני התחלקות ורובים הכל אחדות אחד.** וכמו כן ממש אברהם אע"ה שהוא קיום העולם. כדרשת חז"ל בהבראם באברהם. לכך המזל הי' מורה שלא יוליד כי אך יבוא הריבוי מן האחד דכ' אחד הי' אברהם. וזה מסר לו הש"ת ברכה זו לדורות כה יהי זרעך בדומה לך. שגם המה יהי' מספרם אשר לא יספר פי' שע"י שהיה באחדות א' יהי' בהם הברכה והריבוי.

^ה המקובלים תירצו שאלה זו, באמצעות מערכת הספירות העליונות, כך שבריאת העולם מתאפשרת על ידי התליך של השתלשלות מן האינסוף המופשט ועד לעולם הגשמי.

^ו בספרו 'מי השילוח' (ראה לדוגמה בפר' מקץ ע"ה"פ השמע חלום לפתור אותו).

וראה באריכות במאמר 'השווית הרצון במשנתו של ר' צדוק הכהן מלובלין בראי תורת האדמו"ר מאיז'ביצא', בקובץ מעליות - חלק כ"ט.

^א וראה מה שכתב הרה"ק **רבי צדוק הכהן מלובלין** זי"ע בספה"ק **ריסי לילה** (אות נח) וז"ל: "כי כל שפע שלהם (של אומות העולם) הוא רק מצד הדמיון ושפע דהאי עלמא דשיקרא שהוא רק עד ארגיעה. והוא חשב שזה אמת ובעת תכלית תקפו וגדולתו שחשב לתלות מרדכי ולמי יחפון המלך לעשות יקר וכי' דעתה יגדל כבודו עוד יותר שירכיבוהו ברחוב וגו' הנפך הוא ונתגלה לו תכלית שפלותו וסופו לתלותו על ידי זה. **וראה כי כל כבודו דמיון ומחשבתו שהדמיון שלו אמת זה שקר גמור כי האמת שאין עוד מלבדו ואתה מחיה את כולם שאין חיות לשום בריה ודבר שבעולם אלא מחיותו יתברך ואי אפשר להפריד כלל הנבראים מהבורא דאז לא היה להם מציאות כלל. והוא נמחה מן העולם לגמרי כאשר פוסק קבלת חיותו מבורא.**

אבל דבר זה נעלם בעולם הזה הנמשל ללילה וכאשר נתגלה זה ללבבות בני ישראל להכיר בבירור גמור דגם כל הנהגת עולם הזה ממנו יתברך ומלכותו בכל משלה כמו שהיה אז כמו שאמרו במגילה (א) אימתי ראו כל אפסי' ארץ וכו' בימי מרדכי ועד שרבים מעמי הארץ מתייהדים מעין דוגמא לדעתיה אז כמו דלעתיד שבוש ה' וגו' היינו כחולמים **יהיה כל עניני עולם הזה חלום ודמיון בעלמא** כך ראו אז שכל הגזירה והפחד שהיה על היהודים מקודם היה רק חלום ודמיון. **אלא שדמיון זה הועיל**

הגשמית אלא אף כל המושגים הרוחניים אינם אלא פרי שכלה וצורת חשיבתה של התודעה האנושית, כאשר כל אחד מהם מתאר רמת התקרבות מסוימת בין האדם לאלוקות, וכפי שיבואר בהמשך.

וכן הגדיר הרמב"ם רבי צבי הירש מזידיטשוב ז"ע את חידושו של הבעש"ט בעולם¹⁰:

"התנא רשב"י הראה להעולם, כי יש בורא עולם, האר"י זלה"ה לימד איך יגיע האדם לבע"ט לימד

והסביר להעולם שאיך צריך לילך ולהעתיק ממנו כפי
במקום תמצאו¹¹."

לאורך הרבה מדברי תורתו, מרבה הבעל שם טוב לשלב רעיון זה, כי עיקר קיומם של כל המושגים, הגשמיים והרוחניים, הם בתודעת האדם, כמו למשל: דע מה למעלה ממך, חילול שבת¹², בת קול¹³, ה' צלך¹⁴, במקום שמחשבתו של האדם נמצאת שם והוא נמצא כלו¹⁵, ועוד כהנה וכהנה¹⁶.

השיב לבבות בני ישראל לאביהם שבשמים כמו שאמרנו (שם טז) גדולה הסרת טבעת מארבעים ושמונה נביאים וכן אמרו בסנהדרין (יב ע"ב) לעתיד עומד מלך קשה קשה והם שבים בתשובה ודייק כמהן דעיון דהכוונה רק להשיבם בתשובה כל קשיותו אינו אלא דמיון קוב בעלמא כמו שהיה בחמון מאחר שבאמת אין רצון השם יתברך כלל לזה. **ונמצא הדמיון גרם לביטול הדמיון והתגלות האמת ועל ידי זה שב הדמיון להיות אמת לא שהדמיון עצמו אמת כמות שהוא דזה שקר רק שמצד ההתאפכות נעשה ממנו הכנה לטוב אשר ישלטה היהודים וגו' והוא על ידי שיתגלה להם על ידי זה האמת וישלטה על הדמיון המעלים האמת.**

¹⁰ מתוך המכתב המבא בספר אמרי יהודה (על המעשים) - לח הזכרון (עמ' עפ"ז) בזה הלשון:

זה כתב מורי הרב הגאון הצדיק מק"ק סעקעלהי בעת שהיה כאן בעיני אחד שבקשתי ממנו שיכתוב איהו דברים מרבינו הבעש"ט ז"ע:

הגאון מוה"ר א"עניז'ל אבד"ק סטריא נודמן בצוותא אחד עם **הרה"ק מהר"ר צבי מזידיטשוב** ושאל הגאון מוה"ר א"ע את הרב הק" בודיטשוב **סיכור לו ענין הבעש"ט**. התנן רשב"י ז"ל נוכל להבין הלא הש"ס מלא ממנו וספר עומד וישאר ספרים הלא נוכר מענין דרכו בקדש איש איש כפי השגתו יבין וישכיל הן רב הן מעט וכן האר"י זלה"ה הלא הראה דרכי סתיו התורה וגילה רזין דאורייתא **אבל מענין בעש"ט ז"ע אינו מבין מה חידש ומה הוא הדרך**, השיב לו הרב הקדוש מוה"ר צבי ז"ל כי **התנא רשב"י הראה להעולם, כי יש בורא עולם, האר"י זלה"ה לימד איך יגיע האדם לבע"ט הבעש"ט לימד והסביר להעולם שאיך צריך לילך ולהעתיק ממנו כפי** במקומו **כי יש בורא עולם, האר"י זלה"ה לימד איך יגיע היטב בכתר שם טוב ובספרן של תלמידי הבעש"ט ז"ל איך לית אתר פנוי מיני' דאפלו ב"מ ז"י שי יצוץ אשר האדם יכול להעלותו ואינו מזיק לו אלא אדרבה מתקנתו והוטב הדבר מצד בעיניו. והענין במבואר לעץ אבי אתה חולק בזה על הבעש"ט אכן דרכי הבעש"ט נתפשט בעולם והיעידו כי כן מורין דברי האר"י זלה"ה וכפי שכ' בתולדות פ"ק רבו של הבעש"ט היה אחי השילוני רבו של אלי ז"ל אשר למד מפי משה רבינו והי' במעמד הר סיני.**

¹¹ ראה בהקדמת 'מאיר עינים' לספר בעל שם טוב (פ"ה דף אות נד) שכתב: **הגאון בעל ספר קצות החושן ז"ל שאל את פי הרב בוצינא קדישא מוה"ר צ' מזידיטשוב ז"ל, מה יום מיומיים, שמים שנתגלה הבעל שם טוב ז"ל רבו החסידים המחזיקים בו, והלא הבעש"ט ז"ל גם הוא התחבק על שורשי יוסף דברי האר"י ז"ל, ולא מצאו זאת אחרי האר"י ז"ל עצמו שהתי' כתי מיוחדת דבקים בו, ומה זה חידש הבעש"ט ז"ל בשורש החסידות הזה עד שהמשיך אחרי עדה גדולה וכתות כמות בכל עיר ועיר?**

והשיב רה"ק מוה"ר צ' ז"ל בדרך משל נחמד ונעים, היות שפעם אחת הוצרכו בני מדינה אחת לבחור להם מלך, והנה, נשמע להם קול ממרחקים ששם במדינה רחוקה מאד יש שם אדם אחד נפלא ונעלה ונעלה בני ובקומה ובחכמה יפה עיניים וטוב רואי, קצותיו תלתלים ושער רישי

כעמר נקי עד שהוא מושלם מאוד בכל המעלות ואין כמוהו ראוי למלוכה זולתו, אך לפי גודל המרחק שבנים לבניו לא היה אפשר להם כלל להשיג פרטי מעלותיו כל מעלה ומעלה שיש לו מה הוא, אע"פ שבדרך כלל שמעו שהוא דגול מרובה מצויין במעלות נפלאות, ורבים לא ידעו ולא הבינו שורש דבר, עד אשר בא לפניהם איש אחד שהי' שם במקום שהוא וראהו בעיניו וזה הי' יכול לתאר לפניהם כל פרט ופרט בפני עצמו ולכן נכנסו דבריו בלבבות קצת בני אדם שהיו מבינים דבריו, אבל מרבית העם שאינם ביכולת להבין הכל על פי שמועה בלבדה, לא יכלו להבין הדבר עדיין עד אשר הפליא חכם אחד לעשות להביאו ולהציגו לעין כל ולהראותו לפני כל הרעה לראותו ולהסתכל בו, ועל ידי זה נהרו אליו רבים וכן שלימים ודבקה נפשם באהבתו ושימו כתר מלכות בראשו כי ראו מעצמם והבינו בשכלם כי רק אליו יאותה המלוכה.

והנמשל מובן, כי הנה רשב"י וחביריו היו אשר פרסמו וגילו בספר הזוהר הקדוש ובפרט בשני האידרות קדושות מעט מסוד ה' ליראוי והעלימו דבריהם מאוד מאוד, עד אשר נתגלה עולם התיקון דור רבינו האר"י ז"ל, הוא בא לפרסם ולספר את אשר העלימו רשב"י וחביריו ז"ל, אך כל דבריו הקדושים של האר"י ז"ל הם בעיני האורות העליונים ובעולמות עליונים ולא כל מוחא סביל דא כי כל דבריו הם בשמים למעלה למעלה ובהתנוות העיניים ולא רבים יחכמו. **עד אשר גם אדוננו מורינו ורבינו רבן של כל בני הגולה הקדוש איש אלקים הבעל שם טוב זכותו יגן עלינו הוא גילה את האלקות גם בעולם השפל התחתון הזה בכל פרט ופרט, ובפרט באדם התחתון, שאין בו שום דבר לא שום אבר ולא שום תנועה, מה שלא יהי' לבוש לחכ אלקי הטמור ונעלם וגו' בו, וכן בכל הדברים הנמצאים בעולם, ולית אתר פנוי מיני' ונדול כח הצדיקים שמדמין צורה ליצורה כביכול, שאין שום תנועה ודיבור מה שאין בו יחודים נראים ונפלאים וכל אדם נבאר בארץ התחתון לגדולות ונפלאות, לעשות בתחתון ולרמוז בעליון, והורה לנו איך לקשר את עצמו בדבקות הש"י ב"ה בכל פעולות ואפילו בשחיות בטלות ע"ד שדרשו (סוכה דף כא ע"ב ויעליוהו לא יבול", "הוא שחיות חולין של תלמידי חכמים", ובה הביא לנו את המלך לעינינו המלך מלכי המלכים הקדוש ב"ה.**

¹² תולדות יעקב יוסף פר' עקב דף קפ"א.

¹³ שם.

¹⁴ בן פורת יוסף בהקדמה דף ח' ע"ג.

¹⁵ אוצר החיים פר' קדושים דף קע"ב ע"ד.

¹⁶ תולדות יעקב יוסף פרשת חיי דף כ"ג ע"א, וכן בפרשת שלח דף קל"ט ע"ד.

¹⁷ וראה מש"כ בעיניי זה בספיק"ק תורת המגיד (ליקוטים, א"צ ס) בזה"ל. כלל זה יהא בידך, שכל המשלים שביאו באדם, למשל אל העולמות העליונים, אינו כששוי, כמ"ש שאנו לומדים בכתבים בגשמיות, אך כל הפרצופים והתלבושות הכל רוחניות, ושכל פשוט, והראיה לזה, שהרי

בלא זה נמצא כי הוא חסר משהו - 'כשם שכוהן בבלתי גבול, כך כוהן בגבול'.¹⁷

לאור זאת, נוצר מצב בו 'האני' האלוקי בא לידי ביטוי וגבול אצל 'האני' האנושי¹⁸, כשהאדם בעצם מגלם את הישות והמציאות האלוקית המופשטת באופן מוגבל ומוגדר¹⁹.

עולם, שנה, נפש

על מנת שתוכל הישות האנושית להופיע, להיות, להימצא, היא מוכרחת לתפוס את עצמה כזהות עצמית מוגדרת, עליה לחוש את תחושת 'האני', וזאת באמצעות שלושת המוגבלויות שהיא יוצרת ומעניקה לעצמה: התרחבות ה'עצמי' והתפשטותו כלפי חוץ, המרחב - השטח והרקע בו כל האירועים שהיא חווה - מתרחשים, והזמן המאפשר את שינוי המצבים ותנועתם.

שלוש מוגבלויות אלו, הם המרכיבות את כל מה שהאדם מסוגל לחוות²⁰, וכמובא בספר 'יצירה'²¹ כי העולם - עולמו של האדם - מורכב משלושת הממדים: 'עולם', 'שנה' ו'נפש'²².

יתבונן וישים אל לבו כי ה' הוא נפשו האמיתית וחיינו ממש כמ"ש בהרע"פ נפשי אויתך וגו'.

וראה עוד מה דאיתא בספ"ק ליקוטי תורה (שני הירושיים): **שהרי בכל דבר נמשך אור א"ס ב"ה כמ"ש ורר סיני עשן כולו עולם שנה נפש עולם** בחינת מקום ששם נמשך בחי' א"ס כמ"ש הנה מקום אתי. וכן בחינת שנה בבחי' זמן מן מלך וימלך עבר עתיד הוה הכל הוא בבחי' א"ס כו. וכן נפש יש ארתור אור א"ס וכל החיים יודוך סלה עדן גען העליון ותחתון ויש גן עדן למעלה מגן עדן עדן אין קץ ותכלית בעילוי אחר עליו כו. ולעתידי כשיזדכך העולם וחומריות וגוסת שבו אזי עין בעין יראו כו.

²⁰ וראה מה שכתב בספ"ק **שם שמואל** (פר' ואת תערה) וז"ל: נראה לפרש ענין שילה וירושלים שבשניהם נאמר אל המקום אשר יבחר ה', ובאשר האדם הוא עולם קטן, מן עולם הקטן נבוא להבין העולם הגדול ומן הגדול את הקטן, כי עולם שנה נפש הם בבחינה אחת. ²¹ פ"ג מ"ג.

²² וראה מה שביאר הר"ק רבי **צדוק הכהן מלובלין** ז"ע בזה בספ"ק ליקוטי אמרים (אות סו) דרך משל באדם כשנפשו לו איזה מחשבה במוחו והיא קשורה וסתומה תחילה עדיין רק מתגלה במוחו ראשית הגילוי היינו מחשבת כך וכך ואחר כך הוא ממשכה לאורך וגם לרוחב. פירוש שמתפשטת ומתרחבת בכמות שהוא האורך וגם באיכות ומהות שהוא הרוחב וזו נספק המחשבה ואין לה עוד להמשך, רק שהיא מולדת מחשבה אחרת וזו היא נקראת ה"א כמו שמוכר בזהוה שהוא לאחר שקיבלה העובר בתוכה שהוא הי' תוך ד' ובכוחה להוליד עוד י ראשית והתחלה למחשבה אחרת, ולכן ד' הוות עד שלא נקראת אם ולא קבילת עובר אבל מצד קבלת העובר נקראת ה' והיא אם להוליד עוד.

השקפה זו הינה בעלת גוון אקוסמיסטי מוחלט, המאיין לחלוטין את העולם שלנו על כל רבדיו, ונותן אפשרות קיום רק לישות העליונה האחת והיחידה. היא נובעת מתפיסתו של הבעל שם טוב את תהליך הצמצום המובא בכתבי האריז"ל כמושג שאינו קיים בזכות עצמו, אלא רק כנמצא בתודעתם של הנבראים ונעין באריות על ענין זה בגיליון לפרשת קדושים²³.

לאור זאת, הרי שמעבר למשמעות הפשוטה של המילים "הי"ה אחד" המתארים את אחדותו של הבורא ועליונותו על כל האחרים, מוסיף הבעל שם טוב כי הבורא הינו גם המציאות היחידה, הישות הבודדת, ה'אני' הבלעדי.

"שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד. הכוונה של אחד של היחוד של קריאת שמע, לכוון שאין בכל העולם רק הקדוש ברוך הוא שמלא כל הארץ כבודו, ועיקר הכוונה, שהאדם ישים את עצמו לאין ואפס, ואין עיקרו רק הנשמה מה שהוא חלק אלהי ממעל, נמצא שאין בכל העולם רק הקדוש ברוך הוא אחד, ועיקר הכוונה באחד שיכוון שמלא כל הארץ כבודו, ואין שום דבר פניו ממנו יתברך שמוי"ה²⁴;

ה'אני' הוה של הבורא הינו אינסוף, מופשט, מושלם בתכלית השלימות, וספק אם אכן ניתן להגדיר אותו כ'אני', כך שמוכרחת להיות קיימת בו גם אפשרות של גבול ומידה, שהרי

מצינו באדם, ברוחניות שבו, דהיינו המחשבה שלו, בשכל שלו, שהוא רוחניות גמורה, מצינו בו ממש דוגמת הפרצופים עליונים והתלבושותם ושכל פשוט. דו"ק ותשכח בכמה משלים שכתבתי באדם ועל דרך זה יובן בעז"ה כל הפרצופים והתלבושות אף ברוחניות, אף שאין שכל אנושי יכול לסבול זה, ולהבין בעולמות העליונים, אף הרוחניות האדם השכל מחייב שגם ברוחניות העולם "כ"כ זה דו"ל".

ואכתוב עתה מה שמעתי להבין מאדם מה שכתוב שמדריגה תחתונה של עולם העליון הוא נעשה מוחין לעולם התחתון ממנו, למשל אדם שאומר דברי תורה חדשים לאדם אחר, נמצא הדיבורים של אדם זה שהוא שמעתי מה ששמעתי להבין מאדם אצל זה שמעתי, כי שומע במחשבה שלו הדיבור של זה, והאדם האומר לאדם אחר התורה הוא המשפיע לזה, ונקרא עולם העליון בערך אדם השומע, כי הוא נקרא עולם התחתון, כי הוא המקבל ממנו.

²³ ליקוטי קריים דף י"ד ע"ד.

²⁴ ע"פ לשון **ביתנו עוראל, רבו של הרמב"ם**, המובאת בספר **דרך אמונה** (סימן ג) בזה"ל: **שם שהוא ית"ש הוא בלי גבול וכחו הוא בלתי גבול, כן יש לו כח ג"כ בגבול.**

²⁵ וזה לשון **הוה"ק** (וה"א דף קג ע"ב): אלא ודאי נודע בשערים בעלה דא קודשא בריך הוא דאיתו **אתידע ואתדבק לפום מה דמשער בלביה כל חד כמה דיכיל לאדבקא ברוחא דחכמתא, ולפום מה דמשער בלביה הכי אתידע בלביה**, ובגין כך נודע בשערים באינון שערים, אבל דאיתידע כדקא יאות לא הוה מאן דיכיל לאדבקא ולמדנע ליה.

²⁶ וכדאיתא בספ"ק **תניא** (חלק שני, חינוך טק) בזה"ל: הן דן כלל כי הוא חיינו ממש וכאשר האדם אוהב את נפשו וחיינו, כן יאהב את ה' כאשר

ולכן שורש צורות המשכת המחשבה [שהם צורת האותיות כנ"ל] הם יו"ד והדלת' יש י בתוכה היינו העובר שמולדת עוד פעם יו"ד ולכן הם יו"ק אבות ואמות כל הצורות והם שני ההי"ן כמו שני אבות שהם יו"י כי מן הי' נמשך תיכף ד' ולכן מילוי הי' הוא יו"ד כי פירוש מילוי היינו מה שאינו מפורש רק הוא בכח להתמלאת כך והי' מתמלאת לוי"ו וגם לד' וזו הדלת' היא המולדת הוי"ו, והיינו כי התפשטות לאורך ורוחב יש מיד בנקודה והיינו מיד שתפול מחשבה סתומה בלבו הוא מתבונן בה באורך ורוחב פירוש בכמות ואיכות כמו שנתבאר ואחר כך היא מתפשטת לאורך אותה תבונה סתומה והוא הוי"ו הנולד מן הי' ראשונה ואחר כך מתרחבת לרוחב ונעשית ה' אחרונה להוליד י' אחרת.

דרך משל כשמתייל לחשוב לבנות בית ואחר כך מתבונן בו בכמות ואיכות ואחר כך מאריך במחשבתו לעמוד על כל פרטי ואחר כך הוא השלמת כל מה שיש לחשוב בזה ואז נולד אחר כך מחשבה אחרת, כך היה דרך משל מחשבת בריאת העולם אצל ה' יתברך ויקו"ק הם שורשי אבות ואמות כל הבריאה שמהם נולדו כל הצורות והתמונות שהם נבראו שמים וארץ וכל הנבראים שהיו כולם חקוקים במחשבתו של ה' יתברך וכן עלו במחשבה לפניו, והם ארבע אותיות במחשבה על דרך הנזכר ובכלל מן המחשבה עד סוף המעשה גם כן חלוקים לארבע אלו כידוע מארבעה פעולות אצילות בריאה יצירה עשייה שהם נגד מחשבה ורצון וכוחות הפעולה וגמר הפעולה שהוא גם כן ממש דוגמת ארבע חלוקות דמחשבה עצמה שנתבאר, וארבע חלוקות אלו הם גם כן בכל אלו הארבע הנוכרים על דרך משל במעשה שבנה בית יש ארבע חלוקות תחילה קונה עצים ואבנים החומרים המצטרפים לבית ואחר כך משפס ומתקנם אלו לכתלים ואלו לתקרה וזה לרצפה וכיוצא בו ואחר כך עוסק בבנין ואחר כך נגמר ונעשה בית, וכן בכלל הארבע חקירות וידיעות שכל דבר שהם חומר צורה פועל תכלית הם ארבע מדרגות הנזכרים שכח הפועל שבנפעל הם שני האבות והנפעל הם שתי האמהות הנוכרים והצורה הוא כח הפועל שחומר ומקורם הם ארבע אותיות ההי"ה ש"ו אבות ושני ההי"ן אמהות כוזכר למעלה.

דברים אלו עמוקים ארוכים ורחבים ומבוארים למבין ואי אפשר לבאר הכל רק למי שזכה והאיר ה' יתברך עיניו לחזות בנועם ה' איך כל עלילות מצעדי גבר ותחבולותיו ומחשבתו ורצונו הכל כאשר לכל הוא נמשך מאמיתות מחשבתו ורצונו של ה' יתברך והוא רק כנרצו ביד החוצב בו, ומכל מחשבות ופעולות אדם נוכל לעמוד ולהתבונן על מחשבות ופעולות ה' יתברך איך הם עניניו משברי אחזה אלוה.

וראה מה שהארץ לבאר בעניני העש"ן בספר"ק ליקוטי תורה (פר' תיקת) ודל"ק: וביאור זה הוא כי **נהג ידוע ומבואר בספר יצירה דיש בחי עולם שנה נפש פי עולם הוא כולל כל הרקיעים והארץ וכל גופות הנבראים דדמ"מ ונפש הוא בחי חיות אלהות המתלבש בהם בחי ממכ"ע** (והתכלשות זו הוא ע"י בחי שנה וכמשי"ת) והנה בבחי עולם יש ג"כ חילוקי מדרגות גבוה מעל גבוה לאין קץ בבחי הזדככות החומר והכלי שכל הגבוה גבוה הוא יותר רוחני ומופשט מן ההגשמה כמו שנראה בחוש במעלת גוף החי על בחי זומם וצומח ובחי מדבר למעלה מבחי חי וכן דרך כלל חומר הרקיעים מוזכר לאין שיעור מחומר הארץ ויסודות גשמיים ועל"ז גבוה מעל גבוה כנודע ששמו שיש ד' רקיעים גשמיים כך יש גם כן ד' רקיעים רוחניים ונקי ד' היכולות כי ויש כמה בחי ומדרגות בחי היכולות ה"ל וכן ג"כ בחי הנפש והוא האור והחיות האלקי הנמשך לתן מאור א"ס ב"ה ומתלבש בהעולמות הוא בהם בחילוקי מדרגות לפי ערך בחינת הזדככות מהות כלי העולם כך מאיר ומתגלה בו בחי האור והנפש כי שבעולם

העליון האור והחיות שם מבחי מעלה ומדרגה העליונה כמו בג"ע העליון הנשמות יושבין ונהנין מזיו כו'.

ועד"ז הולך האור ומשתלשל בירידת המדרגות רבות מאד עד שבא ונמשך האור והחיות בעולם השפל בצמצום גדול מאד והן אור וחיות שמים וארץ והמזלות הקבועים בהם שאין לך עשב מלמטה שאין לו מזל מלמעלה המכה בו ואומר לו גדל והוא בחי החיות והנפש היותר אחרון המחיה בחי העשבים כו'.

וכל בחינת סדר ההשתלשלות של בחי הנפש והעולם בב"ע מריש כל דרגין עד סוף כל דרגין כמו בעשבים הגדלים מהמזל הוא הנק' ממכ"ע היינו בחי נפש המתלבשת בבחי עולם ולערך בחי העולם כך הוא בחי הנפש. אך להבין ענין בחי שנה. הענין דהנה אנו אומרים ובטובו מחדש בכל יום מעשה בראשית. ופי' וענין התחדשות זו הוא כי הנה כתיב והחיות רצוא ושוב ע"מ החיות של רוח החיים שבאדם שהוא דופק בלבו בבחי ר"ש דהיינו בחי הסתלקות לחזור למקורו ובחי התפשטות להחיות האברים כידוע שמה באה סיבת הנשימה וכן חוזר חלילה שמסתלק אחר שמפשט ואח"כ חוזר ומתפשט וכן הוא בכל רגע על כל נשימה ונשימה יש הסתלקות והתפשטות. וכדוגמא זאת הוא למעלה בחיות האלקי שבנבראים בחי רצוא ושוב. וזהו והחיות רצוא ושוב דזה קאי על כללות החיות שבעולמות וזהו ג"כ בחי מטי ולא מטי הנוכר בע"ז.

וזהו ענין התחדשות החיות כמאמר מחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית שהרי כל רגע מסתלק החיות הראשון וחוזר ונמשך חיות חדש ומקורו וכן הוא תמיד בחי רצוא ושוב [ועמ"ש ב"מ ס"ד] כי כאשר השמים החדשים]

וזהו ענין בחי שנה כי שרש התהוות הזמן הוא מצד בחי המשכה זו שהחיות נמשך בבחינת רצוא ושוב שהוא הסתלקות והתפשטות וע"ז נתהווה זמן רגע ע"מ כי ע"י שהחיות רצוא ושוב הרי מוכרח להיות שיהיו זמן מה. ומצד ריבוי בחי ההתחלקות החיות לבחינות ומדרגות רבות מאד וכל בחי ומדרגה מפרטי מדרגות אלו נמשך ע"י ר"ש לכן מתהווה הזמן כמו שהוא אצלנו כי וכמ"ש ב"מ"א באריכות כפי' וענין תשובה קדמה לעולם.

ומעתה יש להבין פירוש וענין ל' עולם מהו דהנה החיות אלקי שבכל עולם המתלבש בו להחיותו הנקרא נפש הוא כדמיון החיות של הנשמה בגוף שלה שמסתתרת היא בגוף והגוף מלבישה ומעלימה והרי זה כמו על דרך גשלת המלך שיושב בחדרו סגור וצפון שהיכולו וחדרו מעלימו בלתי הגלות מכלול שום אדם.

וכן למעלה בחי אור וחיות האלקי מאור א"ס ב"ה מלוכב ונעלם בתוך כל עלמין שהעולמות והיכולות הן המה מסתירים על אור האלקי בלתי הגלות נגלות וכמו שהנשמה המתלבשת בגוף היא נעלמת שאינה נראית ונגלית. וכן ארז"ל פ"ק דברכות רואה ואינו נראה כי ע"ש ולכן נקראו בשם עולמות. שהוא ג"כ לשון העלם על שהם מעלימים ומסתירים בו ויע' מש מזה שר שלח ברה ענין המרגלים ובה' טובה הארץ כו'.

אך בחי הסתרה וההעלם הזה הוא בא לפי ערך המדרגות של העולמות מריש כל דרגין עד סוף כל דרגין כלי' שבעולם היותר עליון שם אין ההסתרה כ"כ. אך ריבוי ירידת המדרגות מעילה לעלול עד סיום עולם העשייה כמו בעוה"ז השפל שלנו הסתרה וההעלם בתכלית החושך עד שגראים השמים והארץ בבחי גשם נפרד ממש בלתי בחי ביטול משא"כ

מהות, כמות, איכות

כאמור, שלוש מוגבלויות אלה אינן שלושה מושגים נפרדים, אלא שלושה ממדים של אותו הדבר האחד הנחוזה על ידי האינני של האדם, כשה'עולם' מתאר את 'כמותו' של הדבר, 'השנה' את 'איכותו', וה'נפש' את 'מהותו'²², וכפי

שמבאר הר"ק רבי מנדל מוויטעפסק ז"ע בספרו 'פרי הארץ'²³.

אי לואת, מדיגש רבינו בעל שם טוב זיע"א²⁴ על פי דבריו של הראב"ד²⁵, כי כל מה שנחוזה על ידי האדם באמצעות ה'עולם' מוכרח להיתפס אצלו גם באמצעות 'השנה' או

למעלה מזה העולם החומרי הרי נאמר וצבא השמים לך משתחוים ואפי' בזה העולם ממש הנה הגלגלים יש בהם עדיין מבחי' הביטול כמו גלגל השמש משתתחה כלפי מערב וכן שאר הגלגלים. משא"כ היסודות שתחת גלגל הירח שהם חומרים יענים כמו עפר הארץ הנשמיים.

וז"ש לע"ל (בישע"ס י"א ר) כי שמים כעשן נמלחו והארץ כבגד תבלה. כי יכלו בחי' חומריים שלהם ועו מהו רבות לח מלד לח אפ' לך פמ"ב מ"ו ב פ שינוי פ"א מ"ו ב נשא פ"ג ר"ב ב פ עקב ר"ג ב וברוח רבה ר"ב ונש האיש אילמך ובאתר ע"פ ויהי בימי אחרונש ריש קהלת רבה ע"פ הכל בעלים וז"א בראשית דכ"ד ט"ב ר"ד תקון ה ותקון ז"א) **ויתחדש אור בריאה חדשה בחי' שמים וארץ חדשים. כמ"ש כי כאשר השמים החדשים כו אשר אני עושה דוקא שלא יהיו מסתיימים ומעלימים על אור וחיות הנשקף מא"ס ב"ה שיגלה כבוד ה' בלתי הסתר והעולם וכמ"ש כי ענין עירא כו ונגלה כבוד ה' כו.** עכ"ל.

ועי' בספרה"ק בני יששכר (מאמרי השבתות, מאמר ג אות טו) שחילק שם כל אחד משלושה אלו (נש"ק) ל"ג לג' חלקים, וזה לשון קדשו: בוהר יתרו (דף פ"ח ע"א) ר' יצחק אמר תביב (בראשית ב ג) ויברך אלקים את יום השביעי, וכתבו במון ששת ימים תלקטוהו וביום השביעי שבת אל יהיה בו (שמות טו כו), כיון דלא משתכח ביה מזונא ביה מברכתא אשתכח ביה, אלא הכי תאנא כל בראקא דלעילא ותתא ביומא שביעאה תליון, ותאנא אמאי לא אשתכח מנא ביומא שביעאה משום דהאי יומא מתברכאן מיינה כל שיתא יומין עילאין וכו, עכ"ל.

שמעתי מפה קדוש כבוד אדוני' הרב הקדוש מה"ר מנחם מענדיל זצוק"ל שהקשה, הרי הקושיא במקומה עומדת אמאי לא אשתכח מנא מזוניו ביומא שביעאה כיון דמהיאי יומא מתברכאן כולהו יומא.

והסביר הוא זצ"ל, **דלא חסבה ציורה** (פ"ג מ"ב) **מבואר חלוקת סדר הבריאה עולם שנה נפש, והנה תראה העולם ככלל נחלק לשלשה חלקים, עולם השפע, והולך אל הלב אשר שם הרוח, ואל הכבד אשר שם הנפש, והנה ככלל הוא העולם נחלק ג"כ לשלושה חלקים, ימי לחול, ומועד י"ג, ושבת, והנפש ג"כ נחלק לשלשה חלקים, נפש, רוח, נשמה.**

והנה תקר ראייה מן הקרוב אצילנו ביותר היינו הנפש, הנה משכן הנפש היא בכבד, משכן הרוח היא בלב, משכן הנשמה היא במוח, וכולם נקשרים ויש להם קיום בגוף על ידי המזון, הנה המזון הולך דרך הפה שהוא בראש, והולך אל הלב אשר שם הרוח, ואל הכבד אשר שם הנפש, הנה כולם מקבלים על ידי המעבר שיש בראש אשר שם משכן הנשמה, והם כולם מאומה כי הנשמה היא הרוחני ומגיע על ידה המזון לכולם ובה לא נשאר מאומה מן המזון המוגשם, וכן תמצא בחלק העולם, כי הנה השפעת עולם הגלגלים ועולם השפל הוא מעולם השכל הנבדל, והעולם הנבדל הוא רחוק ועלם ונבדל מכל גשמיית תנועת העולם, ובהו תתבונן ג"כ בחלק השנה שהיא הזמן, בהו אשתא וראה שבשבת לא אשתכח ביה מנא מזוניו, בהו תתבונן דמהיאי יומא מתברכין כל שיתא יומין והוא נבדל מערכם כדמיון הנשמה ה"ל שבתנו, כל זה שמעתי מכבוד אדוני' זצוק"ל וקצת הארכתי בביאור.

²² וראה מה שביאר בספרה"ק **עמוד העבודה** (ביאור מלים זרות אות יא): **כמות הוא מלשון כמה שהוא שאלה על אורך ורוחב וגובה לומר כמה הוא ארכו או כמה הוא רחבו או כמה הוא גבחו והוא שם נופל ג"כ על המספר לומר כמה הוא מנינים אם ששה או עשר או עשרים וכדומה ונקרא האורך והרוחב והגובה בשם כמות לפי שעליהם נופל שאלת כמה וההשוואה היא על שאלתו כך וכך ארכו או רחבו, ואיכות הוא מלשון איך שהוא שאלה אלו נופל שאלת איך לומר איך הוא תכונתו חם או יבש או קר או לח או קל או כבד ולזה נקרא תכונות הללו בשם איכות לפי שעל התכונות הללו נופל שאלת איך, וממות הוא מלשון מה עד שתהיה התשובה דומם או צומח פלוני ופלוני או חי פלוני ופלוני, המשל בזה כשישאל אדם על איזה כלי מה מהותה אם כסף או זהב או ברזל או עץ כלומר מה עצמות הכלי נמצא עצמות הכלי ותקרא ממות.**

²³ והא לך לשון קדשו (פרשת מטות ומסעי): והוא ענין כל הנוביאים שנתנבאו בכה שהיא השכינה הנקראת דבור כמאמר (במדבר כג ה) וכה תדבר וכה אמר ה', (שמות ד, טב) וכיזעו (הקדמת ת"ו ב ע"ב), והוא על דרך הנזכר על ידי אותיות מחשבתו בהצטרף היראה, מוסיף עליהם משה שהתנבא בזה הדבר שהוא ענין החיות שבאותיות המחשבה והאהבה, כי משה היה פרוש מן האשה הנקראת כלי והיכל שהמה האותיות וכל דביקותו היה בחיות שבתוכו הנקרא זה במספר י"ב אות ו"ו, **כמבואר בספרי המקובלים שבכל דבר יש עולם שנה נפש עולם הוא השטח וכלי המקבל, שנה הוא הזמן, נפש הוא החיות שבתוכו, והוא ענין שבכל דבר מהות וכמות ואיכותו, מהות הוא ענין העצמות והחיות איכות הוא ענין העולם, כמות הוא זמן, והנה המהות הוא החיות שבתוך האיכות והאיכות והאיך מתחלק לכמה שהוא ענין האותיות והחיות שבתוכם, והנה על שאלת מהות כשאומר מהו שייך לומר זהו, על שאלת האיכות שאומר איך שייך להשיב כה, לכן כל הנוביאים נתנבאו בכה מוסיף עליהם משה שהתנבא בזה המעלה למטה דרך כה כמאמר זה הדבר כי הדבר נקרא שכינה, לכן פה אל פה אדברי בו שהוא החיות שבתוכו האהבה והשמחה הנקראת פכ"פ במראה ולא בחידות שהתנבא בזה כאדם שמראה באצבע, והנובאה בכה הוא ענין חייה וכל הנוביאים היו מתבטלים מפני היראה ומשה היה עומד על עמוד שמדתו היא האהבה, או ענין פא"פ הוא להיות הפה נקרא ע"ש דרגא התחתונה מן ההשגה שהוא הדבור, והנה כל הנוביאים היה הפה העליון שהיה השכינה מחשבה אצלם משא"כ משה שהיה דבוק למעלה במחשבתו והפך העליון היה כנגד פיו ומדבר בדבר ה' וזהו (ברכות מה ע"ה פ"ה שמו"ט, טו) משה דבר האלהים יענו בקולו של משה.**

²⁴ על כך שקבלת הבעש"ט היא שהכל יש למטה כמו למעלה ראה בספר מאמר השפלות והשמחה לרבי אייזיק מהומיל עמי רמז בד"ה ככה.

²⁵ סי' ס"א פ"א.

ה'נפש', והרחיבו ברעיון זה הרבה מספרי החסידות, וראה מה שכתב בספה"ק "יושר דברי אמת".¹²

"ויברא אלהים את האדם בצלמו בצלם אלהים ברא אותו, קבלתי ממוריו שיש באדם עשר ספירות כי הוא עולם קטן, וכמו שכתב הראב"ד, כי מה שיש בעולמות עליונים הוא גם כן בשנה ובנפש האדם, וסימנה והר סיני עשן וכו', היינו כי תיבת עשן הוא ראשי תיבות עולם שנה נפש כידוע, יעויין שם".¹³

ומבואר בספרי החסידות¹², כי מטרתם של תרי"ג המצוות שבתורה, היא להתחבר ולחוש את האני' האלוקי המתגלה ומתבטא דרך האדם, באמצעות מתן ביטוי הולם ומתאים בשלושת הרבדים שבו: עולם, שנה ונפש" - מהות, כמות ואיכות, וזאת על ידי שלוש החלקים שבאדם: שכל, מידות ופעולה".¹⁴

עבודת האדם - לפי ספרי החסידות¹² - היא להתעלות מעל לגבולות הזמן והמקום, לגעת ולחוש באינסוף

¹² כמבואר בספה"ק יסוד העבודה (ד"ב פר' ביה"ל): וכאשר תעמיק בטעמי המצות המצאם כולם כנגנים למוצאי דעת שהם הדרכים המיישרים אתה אדם בכל אלה השלשה כמות ואיכות ומחול. וכן כתב ג"כ בספה"ק דובר צדק (קונטרס נר המצוות מצות עשה א) וז"ל: והמצוות עשה הם בקשת תוספות שלימות אמנם יש בהם גם כן השלמת החסרון שנוול בו כמו שנתבאר במקום אחר שם בארתי כי המצוות החלוקות בעולם שנה ונפש. התלויות בקניני העולם וחובת קרקע בעולם. וחובת הגוף בנפש. ומצוות הזמנים בשנה.

¹³ ראה בספה"ק שם משמואל (חלק המועדים, ראש השנה ב"ב) שכתב וז"ל: כי יעקב לשון מלכות שאין עוד מלבדו, וכל הנמצא הוא רק מאמית המצאו וכל המציאות נכנעת למקור המציאות. וצאל האדם הוא ג"כ ענין זה עולם שנה נפש שכל הכחות יהיו נכנעים לכה השכל.

¹⁴ חסד לאברהם, סוד הציצית, אות י'.

¹⁵ נדאיתא בספה"ק שפת אמת (פר' שמיני תרמ"ז) וז"ל: בקסוק תמים תהי' בו כי הגויים האלה כל אל מעונינים בו. פי' כי נמצא חממה בטבעיות והוא בחי' עשרה מאמרות שנבראו בו העולם דכתי' מה גדלו מעשך כי ויש חממה בעולם שנה נפש ומאלו הכחות נמצא בחכמי האומות. מעונינים היא החממה בזמן. קוסמים במעשה. אוב ידעוני בנפשות. אכן לבני' נמשך בכל יום התחדשות למעלה מן הזמן והטבע. וזה ענין עשרת הדברות שנמסר כל ההנהגה ביד בני'. כי עשרה מאמרות הם החק שנתן הקב"ה בהבריאה. ובעשרת הדברות כתי' וידבר בו לאמר. שנתן זה הכח בפיהו כי בני' כמ"ש ואשים דברי בפיך. אשים הוא לשון עתיד והוה. כי באמת האותיות הושמו בלב בני' בקבלת התורה. אך מתפרשין בכל עת בפירושים וצירופים שונים. ואלה הדרכים יכולין בני' להשיג תמיד. ומזה הי' הנבואה בישראל כמ"ש ונתתי דברי בפיו. והנביא הי' בכח כללות בני' שבכללות בני' כמ"ש ואשים דברי בפיך כי לנטוע שמם וליסוד ארץ כי שבדבורים אלו מתקיימין ומתחדשים מעשה בראשית תמיד. ועי' במד' יתרו שכל הנביאים קבלו נבואתם מרם סיני כמ"ש לאמר בו.

וכתב בספה"ק בני יששכר (מאמר ראש חודש, מאמר ב) ביה"ל: והנה אנתנו לא נדע אזוה זכות מן המצות אשר יהיה בידינו זכות ועצמינו אשר עי"ז יהיה זכות וכח בידינו לראות כפורעניות הרשעים הצוררים, הנה גילה השי"ת את הדבר על ידי הנביא הנאמן ישעיה אשר אלו הג' מצות חדש שבת מילה יסיפקו לזכות את ישראל שיוכזו על ידם לראות כפורעניות הרשעים, והוא הנאמר לישעיה והיה מדי חדש בחדשו (הרי"ן לך מצות חדש) ומדי שבת בשבתו (הרי"ן לך מצות שבת) יבא כל בשר (זהו הפועל מילה אבר שאין בה עצם רק כולו בשר כנודע), הנה כשיבואו להשתחוות באלו הג' מצות הגם שח"ו לא יהיה בידם כל כך זכות משארי המצות, עי"ז יוצאו וראו כפגרי האנשים הפושעים בו וגו', יסיפקו זכות אלו הג' מצות לראות בנקמות

כ"ז וז"ל (אות ג): ואחר כך ביום ב' יום ה' הגדול והנורא שהוא ראש השנה, ר"ל שהוא הראש של השנה, כי יש בזמן כל האיברים שבגוף, כידוע מה שכתבו בספר יצירה עולם שנה נפש כולם כסגנון אחד, והוא ראש, וכמו בראש עשת הדבק האדם מחשבתו מאד בדבר אחד, מתאספים כל כחות האיברים שם, ואינו רואה ואינו שומע ואינו מרגיש, מחמת גדול כה המחשבה שמתגברת אז. כי בראש השנה מתאספים כל הכחות של נפש האדם והעולם והשנה לשרשם, ומתצמצמים בראש, כמו בשעת הבריאה כשעלה ברוצנו הפשוט לברוא עולמו ית"ש.

וכן איתא בספה"ק תולדות יעקב יוסף (פר' שלח, אות יב) וז"ל: עוד י"ל כי זכרנו בפיסוק אל תהי' כסוס כפרד אין הבין במתד וסין וגו' (תהלים לב. טו) בשם הרב המגיד מו' מנחם מענדיל ז"ל דק"ק באר, כי בסוד עולם שנה נפש כשנתעורר שמחה בעולם, אז הצדיק עי' השמחה עושה פעולה בדברי קדושה בתורתו ותפלתו בשמחה, מה שאין כן הרשע משתף השמחה בקליפה בזרוע רמה, וכיוצא בה.

ועי' עוד בספה"ק מאור עינים (פר' ישחלח) על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה נודע כי בסוד עש"ן שהוא עולם שנה נפש בכל אחד יש קומה שלימה מרמ"ח איברים וספ"ה גידים מעין קומה שלהם כמו שכתב הראב"ד בפירושו לספר יצירה על פסוק (שמות י"ח) והר סיני עשן כולו שתיבת עש"ן מרמז על עולם שנה נפש כי כמו שיש בנפש קומה מרמ"ח איברים וספ"ה גידים כן יש בעולם כמו שמצינו שנקרא הארץ בשם איברים טבור הארץ ופי הארץ ערות הארץ וכן בשנה הימים מיוחדים שכל אחד משפ"ה ימים הוא בחינת גיד פרטי ויום ט' באב הוא בחינת גיד הנשה מן קומת השנה שהוא בבחינת אחרונים ששם אחיות הקליפות ועל כן הוא זמן שלימות שנוחב הבית בראשונה ובשניה ונולדה ביתו ונחרשה העיר עברו שהוא יום שליטתן ואחיותן שניתן להם אותו יום להיות להם אחיהו גם כן בקומת השנה וכמו יום הכיפורים שהוא יום עליון וקדוש בקדושת מעלה על כל השנה שהוא חיות של כל השנה ומובחר שבכולו לקדושה שלע כן ביומא דכיפורי שטן אין לו רשות לאסטונו כמו שאמרו ר"ל את זה לעומת זה עשה אלקים כי תשעה באב הוא יום מובחר בסטרא אחרא להיות להן אחיהו יתירה ביום זה שלע כן אירע בו מה שאירע.

וזהו מקום רמיזת תשעה באב בתורה בפסוק זה על כן לא יאכלו בני ישראל א"ת ראשי תיבות תשעה באב שאז לא יאכלו בני ישראל אלא יתנו כח על ידי אכילתן לסטרא אחרא וכמו שאמרו האוכל בט' באב כאילו אוכל גיד הנשה שבאמת הוא בחינת גיד הנשה כאמור.

וראה עוד כפי של המלבי"ם (וחקאל פרק כב) שכי' ז"ל: יש קדש בעולם, בשנה, בנפש, והקדש בנפש הם החורים והנשיאים וכבר אמר שבו קדושים אלה, והקדש בעולם הם קדשי הקדש והמקדש, ועי"א קדשי בית, והקדש בשנה הם שבתות וי"ט עי"א ואת שבתתי חללת.

¹⁶ תולדות יעקב יוסף לך לך דיי"ט ע"א.

המופשט, להתחבר ולהיות מאוחד עם חוויה זו, ולאחר מכן לתת לכך מתן ביטוי באמצעות שלוש המוגבלויות הני"ל, ולחוש את הישות העליונה המופיעה בעולם באופן מוגבל ומוגדר.²⁵

במשנתו של הר"ק בעל התניא והשו"ע זי"ע, נקראים

הצורים, וזה היה הכוונה (לדעת) בקליפת יוון שרצו לבטל את ישראל מן הג' מצות הני"ל דייקא. בידועם אשר המלך המשפט יחך נקמתו מהם וצדיקים יראו וישמחו, על כן רצו לבטלם מן המצות הני"ל בכדי שח"ו לא יהיה בידם זכות לראות הנקמה, והטעם יתברך הפר עצלם ובמהרה נוכח לראות הנקמה יראו עיניהם וישמח לבנו.

ונה טעם למה דוקא אל"ו מצות מסוגלים לזה, נ"ל על פי מה ידוע מן ספר יצירה (כ"ט) אשר כלל בריאת העולם הוא ג' בחינות כוללים והם עולם שנה נפש, עולם הם כל הדברים הנבראים בכל העולם כוכבי השמים וכסיליהם וכל אשר מוטנעו מכחם מדומם צומח חי מדבר, שנה הוא הזמן הנברא לחדשו יבקר, נפש היא נפש (הקדושה שבשמיאל) עיקר המציאות, והנה מצות שבת הניתן לישראל דייקא (גאול ב"ו ששבת חייב מיתה [סנהדרין נה ע"ב]) הנה זה יורה אשר כלל העולם הוא בשביל ישראל דייקא, כי שבת הוא עדות על חידוש העולם כי בו שבת מלאכתו אשר ברא וכו', חודש זה מורה על הזמן הוא שנה הנמנה לחדשו והוא ג"כ נסתר לישראל דייקא כי הוא חכמתם ובינתכם לעיני העמים, ולזה דייקא נמסר סוד העיבור והזמן מסור בידם, אתם אפילו שגויגן אפילו מוטעם אפילו מזידים (ה"ה כ"ה ע"א), לא עשה כן כלל גוי, הנה זה יורה בודאי שהזמן ג"כ בשבילם נברא, מילה מורה על הנפש הקדושה שבישראל משונה מכל הנפשות, על כן ערל זכר אשר לא ימול ונכרתה הנפש וכו' (בראשית יז ד'), והוא החותם על בני מלכים להיות לגיון של מלך משונה בתוארו תחום בחותם המלך למען יכירו וידעו על כלי באו עולם אשר הם עיקר מציאות הנפשות ועל פיהם יהיה הנהגת כל הנפשות, אין טובה באה לעולם אלא בשביל ישראל (יבמות סג ע"ב) וכן בהיפך, והכל בהשגחה נפלאה למעלה מן הטבע, על כן הגם שנברא האדם בטבע עם בשר וערלתו הנה התורה שהיא למעלה מן הטבע זורה אומר לכרות איש הישראלי את בשר ערלתו להורות שהוא למעלה מן הטבע, ודוקא באבר המלידה, הנה הנפש אשר ניתן בהטיפה היוצאת מן האבר אשר נחתם למעלה מן הטבע היא השולטת על הטבע ומנהיגה כרצונו, על כן לא נולד יחחק עד שנימול אברם, הן הדבר היטב, ולפי הני"ל הרי שלך לפניך, אלו הג' מצות מורים על כלל הבריאה עולם שנה נפש, בכל הוה על ידי ישראל למעלה מן הטבע, והנה האמונת המשעבדים בישראל כולם הם רק בהנהגה טבעית, על כן יחיה הקב"ה אותם שלא טבעו ובני ישראל אשר קיימו הג' מצות הללו יזכו לראות פנונתיהם כשעניי ויודו לך כי טוב, ועוד אבאר לך לקמן.

וראה מש"כ בספה"ק פנים יפות (במדבר פט"ו) וז"ל: וענין התפשטות הגשמיות אינו שוה בכל, כי ההתפשטות שהיה למשה רבינו ע"ה לא קם כמוהו כמו שהעיד עליו התורה, וז"ש ונחמו מה וכן היה נביאים כל אחד לפי השגת שורש נשמתו, וכן כל דוד ודוד כ"א מחויב להתפשטות הגשמיות כפי שורש נשמתו, וז"ש הכתוב (שה"ש ה' ה) הסיבי עיניך מנגדי שהם הרהיבוני, עיניו כי עיני הגוף הגשמיות אינם רואים אלא דבר המורכב והם מתנגדים למידת האחדות, ע"כ צריך לטמור ולהתעמעם עיניו הגשמיים שהם המתנגדים מהרכבה וזה שאמר הסיבי עיניך מנגדי הגשמיים המתנגדים לאחדות וזהו שהם הרהיבוני שהוא ריבוי ההרכבה.

שני שלבים אלו: 'הודא עילאה' [ייחוד עליון] ו'יחודא תתאה' [ייחוד תחתון], כאשר הייחוד העליון נוצר כשהאדם חש באחדות התאומות ושולש האדם האינסופי ומתדבק בו, ואילו הייחוד התחתון נשלם כאשר הבראשית חש את האדני האנושי שלו כמגולם באופן מוגבל ומוגדר את האדני האלוקי, וכל מהותו אינה אלא ייצוג של אותה ישות אלוקית.²⁶

²⁵ וראה מה שכתב בספר 'כד הקמח' (מציאות השם יתברך) וז"ל: ומציאות הנמצאים כלם מציאותם קניו וסמקו כי מציאותם נסמכה אליו קנייה ממנו וכשם שהמספרים כלם קנו המציאות מן האחד מבלתי תנועה ובלא זמן ובלא מקום יצטרך האחד בהמציאו אל דבר זולתי עצמותו, וכן מתחדש הנמצאים מן הבורא בלא תנועה ובלא זמן ובלא מקום ובלא כלים, וכשם שהאחד לא ישתנה מן האחדות בריבוי מה שתתחדש מן המספרים ולא יחייבו זה ריבוי בעצמו ולא שינוי בעצמו, כן חידוש העולם בריבוי לא יחייב שינוי בבורא יתברך באחדותו ולא שינוי בעצמותו, נמצאת למד מציאות הש"ת מציאות מוחלט הוא ואין דומה לאחדותו בנבראים העליונים, ואף על פי שיש בזה מופתים נחתים ראיות גמורות מדרך השכל עוד תלמדנו בזה התורה שהיא על צד השכל שהוא יתברך נמצא יחיד שליט בכל הזמנים כלם והנביאים מעידים עליו כן, הוא שכתוב (ישעיה מג) אתם עדו נאם ה' ועבדי אשר בחרתי למען תדעו ותאמינו לי ותבינו כי אני הוא לפני אל נוצר אל ואחרי לא יהיה.

וכע"ז כתב המג"ח"ם (תהלים פרק קטל פסוק ז' ו-ח) וזה לשונו: לי מה יקר, אולם על ההנחה הזאת שה' יודע כל פרטי פעולת האדם וכל מעשיו, הגם שהם אפשיניים משתנים אחר שהוא בעל בחירה ע"ז טענו הפילוסופים טענות עצומות, שא"כ יתיחבו לו ריבוי ידיעות וידיעות משנתנו, שזה שחר וחק האחדות, שאחר שידעוהו הוא עצמותו איך נאמר שיועד דברים רבים משתנים, שא"כ יש שינוי בידיעתו שהוא עצמותו, וגם שא"כ תפול הידיעה בדבר שאין לו תכלית, שהפרטים המשתנים אין להם תכלית, וכדומה משאלות כאלה כמו שהביא כ"ז במ"ז ח"ג, והתשובה שכל ריבוי הידיעות ושנוייהם אצלנו, תשוב אצלו אל האחדות, כי הוא יודע את כולם מצד שרשם במקורם הנעלם, שהוא יתברך שורש כלל המתהווה מראש ועד סוף, ומידיעת עצמותו יודע את כל בידיעה אחת פשוטה, ודבר זה לא ישיג האדם בעודו קשור בחומר, וז"ש ולי מה, והמאמרים מקבילים, ולי מה יקר ריעך אל אספרם מחול ריביון, מה עצמו ראשיהם הקיצונית ועודי עמך, שאומר ריעך ומחשבותך יקר וכדו מראש אצלי, שלפי השגתי הוא דבר כבד ויקר מהבין את זאת, איך יתעצמו כל ידיעות אלה ברעיוןך הלא אספרם מחול ריביון, ואיך תפול הידיעה בדבר שאין לו תכלית, ואיך יצדקו ידיעות מרתבות משנתנו בחק האחד אשר לא תרבה ולא ישתנה, אולם מה עצמו ראשיהם, ומשנתו אל ראש ומקור ושוורש של הרעיונות האלה הרבים, הלא שרשם הוא עצום מאד, שראשם מגיע השמימה בחקר אין סוף, שמשם שורש כלל המתהווה מראש ועד סוף, וכפי שאינו וכל פעולותיו ומחשבותיו נמצא בעוד הראש המקור לכל המעשים, שם כולם באחדות גמור ואין בהם ריבוי ושינוי, והגם שכפי השגתי נתנה שאולי שכלי קשור בחומר נפרד מאתך, ואני חושב א"ע כעצם עומד לבדו, ידמה לי שפעולותי האפשיניים ומשנתים הם מרבים ומשתנים, אחרי העיון הקיצונית מתרדבות הסכלות, ואשוב אל הראש שממשם חוצוב כל המעשים, וראיתי כי עודי עמך, דבוק במקורי ושרשי, ששם ישובו כל הפעולות האפשיניים ומשנתים לענין אחד כולל ואחד מכל צד.

²⁶ כמובא בספה"ק תניא בשער היחוד והאמונה (פרק ז' בור"ה): והנה אף על פי שהוא ית' למעלה מהמקום והזמן אף על פי כן הוא נמצא גם למטה

עולם - מרחב

באופן עקרוני, מייצג המונח 'עולם' את המקום, את השטח, את המרחב בו חל ריבוי גדול של פרטים שמחמת ריבויים קשה לנקוב במספרם. 'עולם' מציין את הרקע והמצע שעל גביו מציב האדם את תפיסת עולמו הבנויה מכל אותם הנתונים הקיימים בזיכרונו, וכמו המאמר "כל המקיים נפש אחת מישראל כאילו קיים עולם מלא"¹⁰.

אי לזאת, יש לו 'עולם' מובן כפול במקרא¹¹, כשהוא נאמר לפעמים גם כביטוי המציין נצח, תמידיות, עד, משום שכשם מושאל הוא גם מציין את מרחב הזמן הכולל גם הוא ריבוי של תנועות הקיימות בו.

שנה - זמן

תקופת הזמן הכוללת את מחזוריותם של ארבעה סוגי העונות - אביב, קיץ, סתיו, חורף - נקראת: 'שנה'¹², לפי שכוללת בתוכה את כל אופני שינוי מזג האוויר¹³.

¹⁰ וכמו לדוגמה, עניין 'קפיצת הדרך' המסופר בתורה על אלעזר עבד אברהם ויעקב אבינו שקפצה להם הארץ, וכן מסופר על רבינו הבעש"ט זיע"ל.

וראה מה שמובא **בתשובת הגאונים** (תשובה ד' חדשה קטן, מובא בגניזת שכתב ח"ב 428 אצ"ה"ג ענינה כאן): **לרב האי**, שאלה וכי יש שמות יש מי שיעשה בהם אות או מופת? תשובה כל אלה וכיו"ב דברים בטלים, אפילו הם צדיקים גמורים אין נעשה להם כאלה... ומי הוא זה בדורות הללו שאומר שם המפורש על הים יונת, על החי יומת, וכיצא באילו המעשים? אין אלו כלום אלא **דברי של אל תאמיני בם**, ע"כ.

עוד כתב שם: שאלה אשר חברים חכמים ונאמנים מגידים כי ראו זאת בפרהסיא... וכמה חברים מגידים ממה שראו וממה שמעו מאבותיהם, ומקפיצת הדרך, וכמה ענוים העידו ויראו... **ודבר ברור ומפורסם לאנשי ספרד ומסורת בידים מאבותיהם כי מר נטרונאי גאון בקפיצת הדרך בא אליהם. תשובה כנראה לא בא ר' נטרונאי כלל לספרד, אדם אחר בא ואמר אני נטרונאי**. כ"ז האמור בעבור צדיקים גמורים, חלוקה היא בין חכמי שקול הדעת... יש מי שאומר שאפשר שיעשה ה' מופת לצדיקים, ויש אומר שאין יכול לעשותם אלא הבורא, ואין היוצר עושהו הרבה, ויש דברים שא"ל היותם כל עיקר כמו להתכסות מאדם זה, דבר שהוא נראה לאדם זה כמו זה דבר שאי אפשר... וחסים אנו על ילכם מהאמין בזה.

ומובא עוד **בתשובת רב האי גאון** (מובאת בהלל יוסף על אבן עזרא): ששאלתם על אדות הגשם... נסים גדולים שלא יתכן לעשותם אלא באות מופת וכי' השיב הגאון ע"ז כי אפי' לצדיקים גמורים אין נעשה להם כזאת כי אם היוך כך במה תכירו אותו הנביאים ממה הפרשי יש בין נביא ובין זולתו.

¹¹ שלא כמו בלוח שנה המוסלמי, ששם השנה קצרה יותר והתאריכים אינם מותאמים לעונות.

¹² וכן איתא בספר **עבודת הקודש** (ח"ד פ"ט) עה"פ ויהי בשלשים שנה (יחזקאל א, א), דשנה הוא לשון שינוי, וראה ג"כ שערי אורה לר"י גוקסליא - ש"ה.

והאין עזרא (שמות פ"ק ב) פירש שהוא מלש' שניות, שהזמן חוזר על עצמו שוב בכל שנה וז"ל: והשנה באמת היא לשמש לבדו, כי הוא המוליד זמני קור וחום וקיץ וחורף, שהם ד' תקופות השנה, ואז נחשוב שהיתה בתחלת ראש טלה, והוא ילך בלגלגו ס"ה ימים וקורב מרביעית יום עד שובו פעם שנית, ובעבור זה נקרא שנה.

במקום זמן ודיינו שמתייחד במדת מלכותו שממנה נמשך ונתהווה המקום והזמן **וזהו יחודא תתאה** (שילוב הויה באדנות ביה) דיינו שמהותו ועצמותו יתברך הנקרא בשם אין סוף ברוך הוא מלא את כל הארץ ממש בזמן ומקום כי בשמים ממעל ובארץ ולד' סטרין הכל מלא מאור א"ס ב"ה בשהו ממש כי כך הוא בארץ מתחת כמו בשמים ממעל ממש כי הכל הוא בחי' מקום הבטל במציאות באור אין סוף ברוך הוא המתלבט בו על ידי מדת מלכותו המיוחדת בו ית' דק שמדת מלכותו וידע מדת הצמצום וההסתר להסתיר אור אין סוף ב"ה שלא יבטלו הזמן והמקום ממציאותם לגמרי ולא יהיה שום בחי' זמן ומקום במציאות אפילו לתחתונים.

והנה במ"ש יובן מ"ש אני ה' לא שנית' פי שאין שום שינוי כלל כמו שהיה לבדו קודם בריאת העולם כך הוא לבדו אחר שנברא וז"ש אתה הוא עד שלא נברא העולם אתה הוא כי בלי שום שינוי בעצמותו ולא בדעתו כי בדיעת עצמו יודע על הנבראים שהכל ממנו ובטל במציאות אצלו וכמ"ש הרמב"ם ז"ל ד' שהוא הידוע והוא הידוע והוא הדיעה עצמה הכל אחד ודבר זה אין כח בפה לאמרו ולא באזן לשמעו ולא בכל האדם להכירו על בוריו כי הקדוש ברוך הוא מהותו ועצמותו ודעתו הכל אחד ממש מכל צד ופינה ככל דרך ייחוד אין דעתו דבר נוסף על מהותו ועצמותו כמו שהוא בנפש האדם שדעתה דבר נוסף על מהותו ומורכב בה שהרי כשהאדם לומד ויודע איזה דבר כבר היתה בו נפשו המשכללת בטרם שלמד יודע ואחר שלמד וידע ניתוספה ידיעה זו ונכנסו וכן מידו יום ביום ימים ידברו ורוב שנים יודיעו חכמה ואין זו אחדות פשוטה אלא מורכבת אבל הקדוש ברוך הוא הוא אחדות פשוט בלי שום הרכבה ועד ריבוי כלל ואם כן ע"כ מהותו ועצמותו ודעתו הכל דבר אחד ממש בלי שום הרכבה.

¹³ שנהדרין לו.

וראה מה דאיתא בספר"ק **באר מים חיים** (פר' שופטים פ"ק ב) בזה"ל: **ועל כן באמת חייב אדם לומר בשבילי נברא העולם כי בשבילי ממש נברא כל הבריאה כמו על הצדיק הגדול שבדורו**. כי אם הוא יחסר גם בו לא יהיה שלימות (וק' שעל כל מים הוא גדול הרבה מנטו שהוא כבוד הראש והתחום והוא תלוי באצבע הקטנה של הרגל השמאלי אך שאם יחסר האצבע אין שלימות בראש)... **ועל כן הוורג נפש אחת מישראל כאילו איבד עולם מלא, והמקיימו כאילו קיים עולם מלא כאומרם שם. מפני שבאמת כל אחד מישראל הוא עולם מלא ממש.**

¹⁴ עי' ספר התניא שער היחוד והאמונה פ"ז.

אי לזאת, השימוש במונח 'שנה' בא לתאר את מחזוריותו של מרחב הזמן, המרחב המאפשר לשינויים לחלו.

במהותו של הזמן - כידוע - כבר נחלקו הקדמונים⁹⁹, חלק מהם טוענים כי קיים זמן מוחלט - הזמן הוא מציאות בפני עצמו¹⁰⁰, וחלק טוענים כי הזמן הוא ביטוי המתאר מידת המשך או פער בין שני מצבים או אירועים, ואינו אלא כלי המדידה האנושי לזהות את אותם תנועות ולהבחין בהם, אך אינו אלא יחסי¹⁰¹.

בעימות זה נחלקו אף רבותינו הראשונים¹⁰², ובעוד שהיו שראו ב'זמן' ממד מציאותי מוחלט, הרי

שהרבמב"ם¹⁰³ וכן המהר"ל מפראג¹⁰⁴ סברו כי אין לו משמעות בזכות עצמו, ואינו אלא ביטוי של יכולת התודעה להבחין בשינויים ולחוות אותם¹⁰⁵.

ספרי החסידות¹⁰⁶ הכריעו - כמובן - כדעה זו האחרונה, והרבו לחזק את האדם אודות יכולתו לחזור במעגל הזמן ולתקן למפרע, וכן עודדו אותו לקחת בחשבון את זכויות העתיד שלו, ואין כאן המקום להרחיב בזה¹⁰⁷.

וכן כותב הרה"ק רבי לוי יצחק ממברדיטשוב ז"ע בספה"ק 'קדושת לוי', כי כל המועדים שבמעגל השנה אינם אלא דרגות ומצבים בנפש, כך שבכל זמן ועת מסוגל האדם

וכ"כ המהר"ל בספרו **גבורות ה'** (סוף פרק טו) וז"ל: וחלוק יש בין שנה ושתא, **כי שנה מלשון שנוי וכל השנה נקראת על שחור הזמן, ולפיכך כאשר היה אומר על שנה העומדת אומר השתא עבדי, וכאשר יאמר שיחדש השנה שנוי שיגאל אותו יאמר לשנה הבאה מלשון שנוי שתחזור השנה פעם שנית ואז יהיה שנוי גם כן של גאולה, ואפשר שכך הלשון השנה הבאה נקרא בשנה שנה מלשון שנוי שיהיה חוזר השנה ושנה העומדת נקרא שתא.**

⁹⁹ שהם הפילוסופים היוונים הידועים: אפלטון ואריסטו, ובעת החדשה התגלגל לויכוח בין ניוטון ללייבניץ.

¹⁰⁰ גישה זו נקראת אבסולוטיזם, reductionism, ביחס לזמן.

¹⁰¹ גישה זו נקראת רדוקציוניזם, reductionism, ביחס לזמן.

¹⁰² ראה בספר 'המידות לחקר הלכה' ח"א עמ' טו אות כ'; מדה ה' אות כ'; לעומת זאת, ראה מש"כ שם ב"ב במדה טז אות מ"ג.

¹⁰³ כפי שכתב בספרו **מורה נבוכים** (ח"ב פ"ה) וז"ל: ושהזמן עצמו ג"כ מכלל הנבראים, **כי הזמן נמשך אחר התנועה, והתנועה מקרה במתנועה, והמתנועה הוא בעצמו אשר הזמן נמשך אחר תנועתו מחדש והיה אחר שלא היה, ושזה אשר יאמר היה הבורא קודם שיברא העולם, אשר תורה מלת היה על זמן, וכן כל מה שיעלה בשכל מהמשך מציאותו קודם בריאת העולם המשך אין תכלית לו, כל זה שער זמן או דמות זמן לא אמתת זמן, כי הזמן מקרה בלא ספק, והוא אצלנו מכלל המקרים הנבראים, כשחרות וכלבון, ואף על פי שאינו ממין האיכות אלא שהוא בכלל מקרה דבק לתנועה, כמו שהתבאר למי שהבין דברי אריסטו בבאור הזמן ואתם מציאותו.**

¹⁰⁴ כך כותב המהר"ל בספרו **גבורות ה'** (פרק טו): **דע כי הזמן יש לו ייחוס אל הגשם** (החומר), **ודבר זה מבורר למי שעיון בחכמה, כח המשך והחילוק אשר יש לזמן הוא דומה להמשך וחילוק הגשם, שכל גשם יש לו משך והוא נחלק, ועוד כי הזמן נתלה בגשם כי הזמן מתחדש מן התנועה, והתנועה היא לגשם** (החומר), **והמעיון יידע כי הזמן והתנועה והגשם משתתפים ומתייחסים בכל דבר.**

ומוסף המהר"ל ומבאר שהזמן אינו אוניברסלי, הוא אינו זורם בקצב אחיד לגבי כל דבר. ישנה אפשרות שבאותו פרק נתון יעבר הזמן בקצב שונה על שני דברים (חידושי אגדות תחומת קרב ע"א): כי כל אשר הוא בעל גשם (החומר) פעולותיו בעכבה, **ואשר אינו בעל גשם כל כך הוא יותר ממה, כי הדברים הנבדלים (החומיים) אינם תחת הזמן כלל, וכל אשר הוא נבדל יותר, ממה לפעול.**

¹⁰⁵ כמו כן, הזמן מושג על ידי תודעה באמצעות שלושה גורמים:

א. עבר, שהוא יכולת התודעה להשיג את התהליכים באופן מוחלט, כלומר - להגיע ולודאות בדבר קיומם של תהליכים מסוימים בפועל.

ב. הווה, שהוא היכולת של התודעה לציין את מצבה-עצמה, בלא שיעבור שינוי בין הידיעה לבין ההתרששות בפועל.

ג. עתיד, שהוא היכולת של התודעה להשיג על ידי דימוי תהליכים שאין ודאות לגבי קיומם בפועל, ושוודאות שכזו אינה קיימת גם עבור תודעה תאורטית אחרת.

במובן אחר, עבר הוא סך מה שלא ניתן להשפיע עליו, עתיד סך הדברים הנתונים להשפעה אך אינם קיימים, והווה קיים ההתרששות בפועל עבור התודעה המשיגה.

¹⁰⁶ וראה **בסידור לבעל התניא** עם דא"ח שער הקריאת שמע ד"ה להבין פ' ראשונה דק"ש (ע"ד) שהובא שם בשם **הרב המגיד ממעזריטש שאמר שהזמן הוא מחדש יש מאין, וידוע מ"ש על זה הרה"ק מוידזיטשוב** (סור' פרע ועשה טוב יחבר יסוד דברי אמת עם צט בהוצאת ירושלים תשנ"ז) **שאי אפשר שאמר הרב המגיד דבר זה** שהוא בסתירה למאמר רז"ל בבראשית רבה (ריש פרשה א) מלמד שהיה סדר זמן קודם לכן. **וכבר העיר עליו הרה"ק מדינוב בהוספות מהרצ"א שם שאין להקשות מן המדרש המדבר בדברים נסתרים.**

¹⁰⁷ כאן המקום לציין כי המקום בו הדגישו מאד את הדילוג מעבר לגבולות העולם השנה והנפש הוא במיוחד בספרי **אדמו"ר בעלזא זיע"א** לדורותם (ונלקח כנראה מכתב מדרשו של הרה"ק רבי אלימלך מליזנסק ז"ע), דהיינו שהקדושה שבמקום או זמן או אדם אחד משפיעה לאור מעשים שיעשו בעתיד, דברי תורה שנאמרו בבעלזא שאינם קשורים במובן כזה או אחר לדילוג מעבר לגבולות של עולם-שנה-נפש.

בממד העולם הדבר מתבטא בעניין קדושת א"י שלא במקומה, ועוד.

בממד השנה הדבר מתבטא בהשפעתם של מועדים וזמנים שונים על שאר ימות השנה, כוח החיוב המצב העכשווי לאור מעשים שיעשו בעתיד, תיקון ימי העבר בהווה, ועוד רבים.

בממד הנפש הדבר מתבטא בהשתמשות רציפה בזכות אבות, כל דמות מקראית לא פעלה בשביל עצמה אלא החדירה את קדושתה ונתנה כוח לבני ישראל, כוח הצדיק להשפיע על חסידיו ולהפיץ, כוח האחדות שבין בני"א, ועוד רבים.

הסיבה לכך נעוצה ברעיון כי האדם הגשמי לעולם אי יוכל להיות מושלם כאן ועכשיו, ולפיכך הדרך שלו להגיע לתכלית השלימות הוא על ידי שאיבת כוח ועוצמה, מאדם אחר, מזמן אחר, או ממקום א", ויש עוד הרבה להרחיב בעניין זה, אך אין כאן המקום לה.

להתחרב לכל אחד מהם³⁰.

כאשר האדם מכניס את האלוקות המופשטת לתוך ממד הזמן, והוא חש איך שהשינויים החלים בעולם אינם אלא מתן ביטוי לאלוקות שאינה נתונה לוריאציות משתנות, או אז הוא מסוגל לנסוק אל מעבר גבולי הזמן - 'למעלה מן הזמן', כך שתודעתו יכולה לקלוט אירועים שעדיין לא התרחשו או התרחשו בעבר [מושג זה נקרא 'רוח הקדוש', וראה על זה

בגיליון לפרשת וירא].

נפש האדם

המונח 'נפש' - לפי רש"י³¹ והרמב"ם³² - מבטא את כוח הרצון שבאדם. ה'רצון' הוא התנועה הראשונית של האדם לצאת מן האיני הפנימי שלו ולזנק כלפי חוץ, לתת לעצמו מתן ביטוי כלשהו³³, עד כדי כך שלפעמים כלל לא משנה מה יהיה מתן הביטוי, בבחינת 'איני טעם ברצוני'³⁴.

וכ"א במכרדשב"י (ויקרא רס"ב) הוא חילא דאשתתף גו דמא לאתקייא גופא וכו' חילא דמא דאקרו נפש יהיא דאתפשטא בדמא תדיר (נוראה לדעתם שנקרא בשם נפש ע"ש שמסכה תהרהב ותפשט דרך הליך סובי מחד), **ומזה הנוח על המנוחה והמרעו לשון נפשה, כי העבד בזמן עבודתו כל כחות נפשו מצומצמים בחבלי השעבוד**, וכל רעיונותיו מוגבלים (במשפטיאנטק), לא תוכלנה להפרד ולהסיח דעתו לדבר אחר רק להשלמת עבודתו והשגחתו מכוונת, והוא דבר המיגע את האדם ותקצר נפשו מאד, **אמנם בהפך עלול העבודה מעל שכמו ויצא מרעו ומנוחה**, נפשו חוזרת אל טבעה הראשון להתפשט בכחותיה ולהטוטט ברעיונים שונים זה מזה, וזה ענינו ושעשינו הנפש, וע"ש התרחבות והתפשטות הממצא בנפש בעת המרעו והמנוחה הנוש, דומה ממש למלה אשכנזית (צערטסריאונג), ולפי"ז יתורגם וינפש (עם צערטסריע זך), ע"מש באמור בלנפש לא יטא.

וכן כתב **הערן לנר** בפירושו למסכת כריתות (דף ט ע"א) ז"ל: ולכן החילוק הוא רק בענין שלשון שבינה שמעמ ערץ לשבות מהמלאכות לגמרי ולשון נפשה שמעמ שהמלאכות פעמים אסורים ופעמים מותרים דבה שיך לומר שאין שבות ממש כיון דלפעמים עושה המלאכות ומל"מ נופש כיון דלפעמים אין עושן.

וראה עוד מ"ש³⁵ בספר **הכתב והקבלה** (שמות לא יז) בה"ל: **וכן וינפש אינו מוסב כ"א על הנבראים, וטעמו כל אחד נעשה בעל נפש**, כי בששת ימי המעשה לא הגיעו הנבראים כ"א לשלמות קיומם הראשון, לעמוד במצבם שנתבאר, באין כח להוליד בדומיהם להתמדת קיומם, והיו דומים כעגרים מביים, ככל חומר שבהעדד נפש לקיימה תפסד ותתקלקל, ושבת הגיעו הנבראים לשלמותם האחרון להוליד בדומיהם שבה יתמידו קיומם במין, ואחרי שהגיע להיות בעלי קיום, נעשו בעלי נפש. כי **כל דבר שיש בו נפש הוא קיים**, והוא וינפש, כי לפי המבואר (בבראשית בייבך את יום השביעי), שבששת ימי המעשה לא הגיעו הנבראים כ"א לשלמותם הראשון, והוא תכלית ההוי, שלמות מציאותם לבד מבלי שיולידו בדומיהם, אמנם ביום השביעי השפיע בהם הבורא ית' את שלמותם האחרון, והוא תכלית ההוי, שיוכל כל דבר לפעול מעצמו להוליד בדומה להתמיד קיומם במינם, והוא היות עצם מעצם ע"י המרת הצורות, ענין היות היותם בעולם, הצצה מתספר והאפרוח המבציע וכדומה, והוא באמת שלמות תכליתם, כי זה העיקר בכונת הנבראים, שלא נעשו רק כדי שימצא זה הטבע המתמיד היות העולם וישובו, והכל לא נברא אלא בשביל דבר זה, שיוכלו לפרות ולרבות כדי לקיים העולם, והוא הנכלל לדעתו במלת וינפש (ווארדע בעלענט), או יהיה טעמו שהושפע בהם כח הנפשה והרבייה, כי עיקר שרשו שתי אלויות פש, שהונח על הרבוי בכמות, ענינו נפשו עמך על ההרים (חום ג) וכמ"ש במשפטים בוינפש בן אמתך, (דעם פארטעלעבענס פאריוג).

³¹ כמובא בספר"ק בני יששכר (מאמר חדש אדר, מאמר ד) על ענין הרצון האלוקי בישראל עמו שאין בו טעם, וזה לשונו: והנה, בנס הלוא הנה

סך כתיב בדרוש לפסח, וזה לשון קדשו: כי הכלל ב"ח הבחינה מה שכל העולמות ממליכים על עצמם את הבורא ברוך הוא, ובכפס הבחינה מאהבת הבורא מה שהברואים יש להם אהבת הבורא ברוך הוא, ובראש השנה הבחינה מה שכל העולמות יש להם יראה ופחד מהבורא ברוך הוא, ובשבועות וסוכות בחינה אחרת שהברואים עושים מעשים נאים בכדי שהבורא ברוך הוא כביכול יהיה לו תענוג מעולמו. ובאמת כל השנה כשאדם מעורר אהבת הבורא אז יש לו הבחינה ופועל בעולמות העליונים כפי מה שפועלים בעולמות עליונים בפסח בבחינתו באהבת הבורא, וכן **בשאר כל בחינה ובחינה מעורר העולמות עליונים כפי מה שפועלים באותם ימים עצמם**, אבל לעשות אותו יום כפי הבחינה שיש לו, והיינו באם שיש לו אהבת הבורא בשאר ימים יעשה פסח, אז היא אפשר מחמת שצריך בעולם עשייה שיהיו כל ישראל בבחינה זו **ואבל בעולמות עליונים אפשר לפעול כפי הבחינה שיש לו**. אבל להביא המצות במעשה לעשות יום טוב כן זה אי אפשר עד שיהיו כל ישראל בבחינה זו. אבל אברהם באינו היה אחד שהיה עובד את הבורא ברוך הוא ומעורר המדות כמאמר הפסוק (ויחזקאל לגכד) אחד היה אברהם, נמצא אברהם באינו היה אפשר לו לעשות לו יום טוב בכל יום שהיה מעורר איהם מדה ממדות ה"ל שהוא היה אחד לעורר המדות. וכן היה אפשר לו לעשות לו יום טוב ביום אחד, והיינו כשהיה לו אהבת הבורא אז היה אפשר לו לעשות פסח וכן כשהיה לו באותו יום עצמו יראה זה אי אותו יום הוא יום הכפורים כפי הבחינה אשר התעורר כן היה אותו יום אצלו כיון שפעל בעולמות עליונים ובמעשה היה גם כן יכול להביא כיון שהוא היה אחד אז בעולם נמצא לאברהם היה אפשר להיות יום הכפורים ופסח ביום אחד, וכן מבואר בירושלמי (פסחים פ"ד ה"א) שכל אחד ביום שהביא קרבן היה לו יום טוב, מחמת שבקרבן היה מעורר אותו הבחינה והיה יכול להביא אותו בחינה אפילו בעשייה לעשות יום טוב.

³² כמו שכתב בספר"ק שפת אמת (פר מקץ) וז"ל: כי הנה הזמן עצמו הוא האבן אופל כי הטבע מסתיר הפנימיות והטבע והזמן הוא שורש כל השינויים בעולם כל הכ"ח עתים כמש"ל לכל זמן ועוה תחת השמים, וכשיש איה פתיחות שער והארה מלמעלה מן הזמן זהו בחי' גאולה מן החושך. ובני ישראל שיש להם נשמת חיים שהיא מלמעלה מן הזמן יוכלו להמשיך הקדושה תוך הזמן. כמ"ש מקדש ישראל והזמנים ישראל דקדשניהו לזמניה.

³³ בראשית כג ב'ד"ה נפשכם.

³⁴ כפי שכתב בספרו מורה נבוכים (ח"א פס"ד) וז"ל: אבל אמרו וינפש הוא הפעלות מן נפש וכבר בארנו (בפרק מ"א חלק א) שתוף נפש, ושהוא בענין הכוונה הרצון, ויהיה ענינו נשלם ורצונו והיות כל הפעול.

³⁵ כפי שמבואר בספר הכתב והקבלה (שמות כג ב) וז"ל: וכן הוא טבע הנפש בכל כחות ורעותיה שיוכל להתפשט עד מאד בלי מעצור וגבול, וע"ש כח התפשטותה (אויסדעהונגסקריאפט) הונח עלי שם נפש לשון התפשטות,

ה'נפש' של האדם היא ה'מהות' שלו, היא הזהות שלו, באמצעותה תופס האדם את אישיותו העצמית, והיא מוגבלת הקרובה יותר לעצם האדם מאשר המרחב והזמן, כך שברגע שהאדם חווה את חלק ה'נפש' שבו כמסקף את היותו האלוהי, אזי ממילא יקל לו אף בשניים האחרים, שהם ה'כמות' וה'איכות'.

ומובא בספרים הקדושים 'דברי חיים'¹⁷ וארמיו נועם¹⁸, כי לעתיד לבוא יגישו כולם את הופעת המציאות

האלוקית כאן בעלמא הדין, ויתבטלו ממילא שלושת הממדים המגבילים אותנו - עולם, שנה, נפש - כך שלגבי ממד ה'עולם' הרי 'עתידה ארץ ישראל להתפשט בכל הארצות'¹⁹, וכמו שנאמר במלאכיה²⁰ 'ובכל מקום מוקטר ומוגש לשמי', לגבי ממד ה'שנה' הרי לעתיד יהיה הזמן נצחי בבחינת 'יום שכולו שבת'²¹, ולגבי ממד ה'נפש' יהיה 'מלאה הארץ דעה את הוי"ה'²², 'ונבאו בניכם ובנותיכם'²³, וכן כתב כבר הש"ה הקדוש בספרו 'שני לוחות הברית'²⁴.

צדיקים שיכולין בעוה"ז להתדבק במה שעתידי להיות. וכמו כן בומן ב"ש"ק הוא מעין עוה"ב. וכמו כן בעולם בא"י וביהמ"ק היה התגלות אלקות בעוה"ז **לואתה נמצא בכל אש ישראל חלק אלה ממעל רק הצדיקים יכולין להוציאו מכל אל הפועל.**

¹⁷ עיין בפסיקתא רבתי פרשה א, ובלקוט שמעוני בישיעה רמז תקג.

¹⁸ יא א.

¹⁹ תמיד לג ב.

²⁰ ישעיה יא ט.

²¹ יואל ג א.

²² ואלו דברי קדשו (פ"ר יתרו): והנה ידוע שהתכלית התגלות הידיעה בו בעולם יהיה לעתיד לבא כי יאתו כל לעבדו, וכל מעשה בראשית יעידון ויגידון ד' אחד ושמו אחד, אך עתה בעוה"ז לא נתקן העולם, כי **צריכים ישראל מקודם לתקן מלמטה עולם שנה נפש, ואז יעביר השם רוח הטומאה מן הארץ ויתרבה הידיעה בו.**

²³ וזה לשון קדשו (פ"ר חקת): הנה הענין מה שכל הקרבנות היתה הקרבתן בפנים, מה שאין כן שריפת הפרה היתה מחוץ למחנה על הר המשחה, הוא הלוותו כי לעת עתה נתחלקו הדברים בשלש בחינות, **עולם שנה נפש בבחינות שונות, כל אחד גדול מחבירו, כי בעולם יש חילוקים בין חוץ לארץ לארץ ישראל, ובארץ ישראל גופא יש עשר קדושות עד קדשי קדשים שהוא הקדוש ומובחר מהכל, וכמו כן שנה, בקדושת הימים יש הבדל בין חול לשבת, וכן בנפשות האדם אחד גדול מחבירו, כל אחד לפי מדרגתו. אמנם לעתיד עתידה ארץ ישראל להתפשט כל הארצות** (עיין בפסיקתא רבתי פרשה א, ובלקוט שמעוני בישיעה רמז תקג), **ובכל מקום מוקטר ומוגש לשמי** (מלאכי א יא), **ויתקדש כל העולם, ובבחינת שנה יהיה יום שכולו שבת, ובבחינת נפש יהיה מלאה הארץ דעה** (ישעיה יא ט), **ונבאו בניכם ובנותיכם** (יואל ג א), **אשר כלם יהיו נביאים בהשראת אור השכינה עליהם.** וזהו הענין של פרה אדומה הרמוזת על לעתיד שיתקדש כל העולם להקרבת קרבנות, על כן היתה הקרבתה מחוץ למחנה, והיתה מטהרת טמאי מתים, הרומז על לעתיד שיהא בלע המות לנצח (ישעיה ח כה), ועל כן איתא ברמב"ם ז"ל (פרק ג מהלכות פרה אדומה ד' ד) אשר מלך המשיח יעשה פרה אדומה.

²⁴ וראה עוד מ"ש"כ בספ"ק **שפת אמת** (פ"ר וישלח ת"ר) בזה"ל: **ולעתיד שכ' ונשגב ה' לבדו אז לא יהי מציאות בעולם רק לבני ישראל עם קרובו כמ"ש יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל, שיהי להם דבוקות באלקים, ממש יותר מהמלאכים. אכן גם בעוה"ז נמצא בעולם שנה נפש שיש**

וסימנך שלושת אלה הוא, עולם שנה נפש, המוזכר בספר יצירה, דהיינו קדושת המקום מהעולם, וקדושת זמן מן הזמנים הנכלל בענין שנה, וקדושת הבדל אדם משאר נפשות האדם וזהו ענין נפש, ולא היה האדם צריך לקרב את עצמו על ידי הקרבן, רק הוא בעצמו היה קרבן לה, כענין נפשותיהן של צדיקים לאחר מותם שהם קרבן על גב מוצב של מעלה.

על כן החליט ספר זה (ספר ויקרא) באדם, שנאמר אדם כי יקריב וזמנו לאדם הראשון, ואז תורת כהנים תיקון לאדם וכל דיני הקרבן, אחר כך נגעי בני אדם הבא מכל חטא שלו ותקנתן, היינו טומאת נדות וצרעת וזיבה וקרי וטהרתן, אחר כך מיתת שני בני אהרן, הרומזים לבני אדם קדמאה כמו שיתבאר ממקומו. והוצרך אח"כ להיות יום בשנה לכפר, כי כן נגזר על אדם ביום אכלו מיתה, ויומו של הקב"ה אלף שנה ואז יום לאלף שנה, אחר כך לעורר הקדושה ולקדש עצמו, הוא בפרשת קדושים תהיו, אחר כך קדושת הזמנים בפרשת אמור, אחר כך ענין השמיטות שבפעמים, שנמשכו מז' ימי בראשית הנעלמים כמו שיתבאר במקומו. אחר כך ברכות וקוללת, להיות סור מרע ועשה טוב, והבטחות אלו של אם בחקותי תלכו לא נתקיימו עדיין עד לעתיד, ואז יהיה הנצחית בגוף ונשמה, כוונת הבריאה מתחלה כמבואר בארוכה בהקדמה שלי תולדות אדם.